

13.10.2020

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Työelämä ja tasa-arvovaliokunnan lausuntopyyntö HE 146/2020

Lapin ELY-keskuksen ja TE-toimiston lausunto työelämä- ja tasa-arvo valiokunnalle

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY-keskus) ja Lapin työ- ja elinkeinotoimisto toteavat pyydettyä lausuntona työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle vuoden 2021 budjettiesityksestä sekä sen perusteluista seuraavaa:

Alueen tilanne ja kehitysnäkymät

Kevään koronasta johtuvat rajoitustoimenpiteet iskivät rajusti Lapin matkailuun. Matkailun heijastevaikutukset ulottuivat välittömästi kauppaan, liikenteeseen ja palveluihin. Valtion rajojen sulkemisella oli lisäksi huomattavia vaikutuksia rajat ylittävään elinkeinoelämään.

Kesän ja rajoitustoimenpiteiden purkamisen myötä, elinkeinoelämän rattaat ovat lähteneet varovaisesti pyörimään. Syksyn PK-yritysbarometrin mukaan Lapin näkymät olivat kuitenkin maan synkimmät. Epävarmuus tulevasta kulminoituu mahdolliseen koronaepidemian II aaltoon ja sen yhteydessä tehtäviin rajoitustoimenpiteisiin, jotka vaikuttavat siihen saadaanko Lappiin kansainvälisiä matkailijoita.

Lapissa on vuosikymmenten ajan tehty huomattavia panostuksia talvimatkailun ja kansainvälisen matkailun kehittämiseksi. Tavoitteellisen työn tuloksena Lapin talvimatkailusta 70 % ja joulumatkailusta 80 % perustuu kansainvälisiin asiakkaisiin. Matkustukseen liittyvät rajoitukset ovat johtaneet charter lentojen- ja varattujen matkojen peruutuksiin sekä reittilentojen supistuksiin. Tämän hetken arvion mukaan Lappiin tulee enintään 170 charterlentoa, kun vastaava määrä viime vuonna oli 700.

Kotimaan matkailun kasvu on kuitenkin tuonut valoa matkailuyrittäjille, mutta valitettavasti kotimaisilla matkailijoilla ei voida korvata kansainvälisiä matkailijoita ja matkailutulokertymää. Kotimaiset matkailijat eivät käytä ohjelmapalveluja ja myös ravintolapalvelujen käyttö on vähäisempää. Kulutuskysyntä on erilaista

Tilannekuvan näkökulmasta positiivista on, että Kemi-Tornio suurteollisuus on selviytynyt toistaiseksi kohtuullisin vähäisin vaurioin ja Lapin kaikilla kaivoksilla on ollut käynnissä mittavia investointeja. Mikäli teollisuuden osalta tilanne heikkenee, se voi lisätä alueen työttömyyttä.

Pidemmällä tähtäimellä katsottuna Lapin elinkeinoelämässä on edelleen myönteisiä näkymiä. Huolimatta koronasta biojalostamojen valmistelu Kemiin ja Kemijärvelle etenee ja vireillä on useita kaivoshankkeita. Esimerkiksi Metsä-Fibren biojalostamon valmistelu on tuonut jo nyt mukanaan positiivisia vaikutuksia Kemi-Tornio alueen elinkeinoelämään.

Työttömyyden kehitys heijastelee suoraan rajoitustoimenpiteitä

Ennen koronaan liittyvien rajoitustoimenpiteiden käyttöönottoa Lapin työttömyys kehittyi erittäin myönteisesti ja saman kehityksen ennustettiin jatkuvan. Helmikuun lopussa Lapissa oli työttömiä noin 8 700 henkilöä.

Matkailukeskusten ovien sulkeminen muutti tilanteen äkillisesti. Työttömyys lähes kaksinkertaistui lomautusten myötä. Pahimmillaan huhtikuun lopussa työttömiä oli 15 700 henkilöä, joista lomautettuja 5 300. Lisäksi huhtikuun aikana Lapin TE-toimistoon ilmoittautui työnhakijaksi lähes 1 650 yrittäjä, joiden liiketoiminta oli pysähtynyt tai yritystulo olennaisesti alentunut.

Vastaavasti rajoitustoimenpiteiden purkautuessa, työttömyys ja ennen kaikkea lomautettujen määrä lähtivät laskuun. Kotimaan matkailun kasvu osaltaan mahdollisti tämän kehityksen. Elokuun lopussa työttömien työnhakijoiden määrä oli laskenut noin 11 000 henkilöön ja lomautettujen määrä 1 580 henkilöön. Lisäksi työnhakijana olevien yrittäjien määrä laski 1 400 yrittäjään.

Tällä hetkellä työ- ja elinkeinotoimiston asiakastietojärjestelmän perusteella työttömien työnhakijoiden määrä on viime viikkojen aikana lähtenyt hienoiseen kasvuun. Kehitykseen on vaikuttanut elinkeinoelämän sumuinen kuva ja erityisesti matkailuun liittyvät epävarmuustekijät.

Mikäli matkustusta koskevat rajoitustoimenpiteet toteutuvat esitetystä muodosta tai niitä joudutaan entisestään tiukentamaan, työttömyyden ennakoitua kasvavan noin 15 500 henkilöön. Tässä on huomioitu vaikutukset kauppaan, muihin palveluihin, rakentamiseen ja kuljetuksiin. Myös työnhakijaksi ilmoittautuvien yrittäjien määrän arvioidaan kasvavan.

Varovaisten arvioiden mukaan Lappi voi menettää kriisin seurauksena satoja yrityksiä, joilla olisi kannattavan toiminnan edellytykset normaaliolosuhteissa. Osa yrityksistä ajautunee konkurssiin. Lapin kauppakamarin ja Matkailun Elinkeinoon liiton matkailualan yrityksiin suunnatun kyselyn mukaan noin 60 % matkailualan yrityksistä ei tule jatkamaan liiketoimintaansa tämän kauden jälkeen.

Matkailutulon romahtaminen vaikuttaa aluetalouteen ja asukkaisiin

Vuonna 2019 Lapin suora matkailutulo oli runsaan miljardin. Tämän vuoden osalta kaikista optimistisinkin ennuste lähtee olettamuksesta, että matkailutulo jää enintään puoleen viime vuodesta.

Huomioiden, että kuntien tulokertymästä matkailun osuus on 20 – 70 %, matkailutulon romahtamisella on laaja-alaiset vaikutukset kuntien talouteen ja

kykyyn selviytyä lakisääteisistä tehtävistä. Tulojen romahtamisella on välittömiä vaikutuksia kunnan kykyyn järjestää asukkailleen lakisääteisiä palveluja, mikä lisää eriarvoisuutta alueen sisällä ja erityisesti kansallisesti. Lapin erityisolosuhteet muutoinkin haastavat palvelujen saatavuutta tilanteessa, jossa toimivia tietoliikenneyhteyksiä ei ole saatavilla. Em. kehitys heikentää alueen elinvoimaa.

Lisäksi kasvavalla työttömyydellä ja lomautuksella on suoria vaikutuksia tuhansien lappilaisten perheiden toimeentuloon, kulutuskysyntään ja viime kädessä asukkaiden hyvinvointiin.

Näkemyksiä työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalan budjettiin

Keskeistä joustavuus ja ketteryys, kun tulevaisuus näyttäytyy epävarmana

Lapin ELY-keskuksen näkemyksen mukaan vuoden 2021 budjetin tulee luoda edellytyksiä alueiden selviytymiselle koronakriisin mukanaan tuomista haasteista elinkeinoelämälle, työllisyydelle ja yksittäisille kansalaisille.

Kansalliset ja EU-rahastojen kautta tulevat rahat tulee kohdentaa alueellisten selviytymissuunnitelmien pohjalta huomioiden erityisesti alueet, jotka ovat kärsineet kriisistä eniten. Lisäksi kansallisella tasolla tulee olla riittävät valmiudet lisäbudjetteihin, mikäli toimintaympäristössä tai tilanteessa tapahtuu olennaisia muutoksia. Ministeriöissä tulee olla nopeat valmiudet reagoida alueilla tapahtuviin ennakoimattomiin muutostilanteisiin.

Työ- ja elinkeinotoimiston lisäresurssit tulevat tarpeeseen

Valtion budjetissa vuodelle 2020 on varauduttu huomattavaan työ- ja elinkeinotoimistojen henkilöstön lisäykseen. Tämä antaa hyvät edellytykset vastata asiakasmäärän kasvuun ja budjettiriihessä sovittujen uudistusten ja lisätehtävien toimeenpanoon.

ELY-keskuksen osalta henkilöstöresurssit niukat tarpeisiin nähden

ELY-keskuksen keskeistä roolia aluekehitysviranomaisena ja elinkeinoelämän kehityksen moottorina omalla alueellaan budjetissa ei ole tunnistettu, vaikka ne tulevat olemaan keskeisiä toimijoita selviytymissuunnitelmien toimeenpanossa.

Elinkeinoelämän elpyminen, kansainvälisen kilpailukyvyn ja TKI-panostusten vahvistaminen, vihreän kasvun- ja digitalisaation edistäminen sekä työelämän ja työmarkkinoiden uusiutuminen tuovat mukanaan uusia vaatimuksia ja tehtäviä ELY-keskuksille. Uusien rahoitusinstrumenttien hyödyntäminen haluttujen tavoitteiden saavuttamiseksi edellyttää ELY-keskuksilta aktiivista, ratkaisuhakuista ja ulospäinsuuntautuvaa roolia. Näihin tehtäviin ELY-keskuksessa ei kuitenkaan ole nykyisellään riittäviä henkilöstöresursseja.

Akuutti henkilöstötarve yrityspalveluihin ja kuntakokeilun hankintoihin

Tälläkin hetkellä ELY-keskuksissa on riittämättömät henkilöstöresurssit hankintoihin sekä yrityspalveluihin huomioiden elinkeinoelämän haasteellinen tilanne sekä kasvaneet tarpeet palveluhankinnoille työnhakijoiden työllistymisen ja osaamisen kehittämisen tueksi.

Yritysten ja työpaikkojen säilyttämiseksi sekä elinkeinoelämän ja työelämän uudistumisen tarpeisiin vastaamiseksi yrityspalveluihin tarvitaan nykyistä vahvemmat henkilöstöresurssit ELY-keskuksiin. Lisäksi ELY-keskuksilla on merkittävä alueellinen koordinaatiovastuu yrityksille tarjottavista TeamFinland palveluista ja seudullisista yrityspalveluista. Uudelleen rakentamisen vaiheessa eri toimijoiden yhteistyön tiivistämiselle on erityinen tarve.

Asiakasmäärien lisääntyessä, toimintaympäristön muuttuessa ja palvelutarpeiden monipuolistuessa, tarpeet hankinnoille ovat olennaisesti lisääntyneet kaikkien ELY-keskusten alueella. Esimerkiksi kuntakokeilun tueksi tarvitaan uusia palveluja. Lisäksi valmisteilla olevien uudistusten nähdään lisäävän palvelujen kysyntää sekä tehostavan asiakasohjausta. Nykyiset hankintoihin käytettävissä olevat resurssit ovat riittämättömät tarpeisiin ja odotuksiin nähden.

Yritysten uudistumista tukeviin palveluihin tarvitaan riittävät resurssit

Henkilöstöresurssien lisäksi on turvattava, että yrityksillä on saatavilla palveluja uudistumisen, kasvun ja kansainvälistymisen tueksi. Yrityksiä on voitava auttaa kaikin tavoin nousemaan jaloilleen ja pääsemään takaisin kasvu-uralle. Lisäksi tarvitaan panostuksia tutkimukseen-, kehittämiseen ja innovaatioihin sekä investointeihin.

Uudistumisen haaste koskee lähes kaikkia toimialoja ja yrityksiä huomioiden kestävän kehityksen periaate, ilmastonmuutoksen hillitseminen, luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen, uuden teknologian hyödyntäminen sekä työelämän murros. Myös EU:n elvytysohjelmien painotukset nostavat uudistumisen tarpeen keskiöön.

Ammattiin valmistuneiden nuorten sijoittuminen työelämään vaikeutunut

Lapissa erityinen huolen aihe kohdistuu alle 25-vuotiaiden nuorten lisäksi 26 – 34 – vuotiaisiin, joiden työllistymismahdollisuudet ovat olennaisesti heikentyneet. Erityisesti vastavalmistuneilla on selkeitä vaikeuksia saada töitä. Palkkatuen ehtoja on tarpeen kehittää niin, että tuella voidaan madaltaa näiden nuorten työllistymisen kynnystä.

Lisäksi valtion palkkatuen kiintiötä esitetään nostettavaksi. Valtion palkkatuettu työ soveltuu hyvin esimerkiksi korkeakoulututkinnon suorittaneille tilanteessa, jossa muutoin ensimmäisen työpaikan saaminen muutoin uhkaa viivästyä.

Taloudellinen tuki kriittisten alojen työpaikkojen säilyttämiseksi kriisin yli

13.10.2020

Myös lomautettujen ja irtisanottujen paluuta entiseen työhönsä on tarpeen tukea taloudellisesti. Näin erityisesti niillä aloilla, jotka ovat eniten kärsineet rajoitustoimenpiteistä.

Lisäksi yritysten avainhenkilöiden työsuhteen jatkuvuuden turvaamiseksi tulee voida kohdentaa taloudellista tukea kaikista vaikeimpien aikojen yli. Näin toimien mahdollistetaan osaajien pysyminen alalla ja yrityksissä. Heidän työpanostaan voidaan lisäksi hyödyntää liiketoiminnan kehittämisessä.

Aluekehittämisen resurssit äkillisiin tilanteisiin

Maakuntaliittojen alueiden kestävä kasvun ja elinvoiman tukemiseen kohdennetun määrärahan riittävyys on turvattava ja rahoitusta voitava kohdentaa alueilla mahdollisesti tapahtuviin äkillisiin tarpeisiin ja muutoksiin sekä näin luoda edellytyksiä elinkeinoelämän toipumiselle kriisistä.

Matkailun markkinointi ja brändityöhön tarvitaan lisäpanostuksia

Matkailun markkinointi- ja brändityöhön varattua määrärahaa pidetään riittämättömänä huomioiden matkailualan äärimmäisen vaikea tilanne. Esimerkiksi Lapin matkailun palautumisen ennen koronaa olevalle tasolle, arvioidaan kaikissa tapauksissa kestävän vähintään 3 – 5 vuotta.

Muita budjettiin liittyviä alueellisia tarpeita

Toimenpiteet alueen tiestön parantamiseksi

Lapin tiestön kunto on heikko. Huomioiden tulevat suurinvestoinnit teiden kunnostukseen ja korjaukseen on tarpeen varata riittävät määrärahat.

Laajakaistayhteys on välttämätön arjen sujumiseksi

Digitalisaatio kuuluu kaikille ja kaikilla tulee olla riittävät valmiudet digitalisaation hyödyntämiseen arjen sujumiseksi. Em. liittyen laajakaistayhteydet tulee olla kaikkien saatavilla.

Kattavat laajakaistayhteydet ovat välttämättömyys elinkeinoelämälle, yrityksille ja yksittäisille kansalaisille. Esimerkiksi Lapissa ei ole edellytyksiä markkinaperusteiselle yhteyksien rakentamiselle.

Digitalisaation hyödyntämisen mahdollisuuksien ulottaminen kaikille on keskeinen edellytys myös tasavertaisuuden näkökulmasta. Yhteyksien ja osaamisen puute uhkaavat muodostua keskeiseksi syrjäytymistä edistäväksi tekijäksi. Osa kansalaisista on jäänyt jo nyt digitalisaatioon perustuvan yhteiskunnan, työelämän ja myös palvelujen ulkopuolelle.

Infra- ja investointihankkeilla nopeita työllisyysvaikutuksia

Lapin sisällä tilanne eri kunnissa työttömyyden osalta näyttäytyy hyvin erilaisena. Elinkeinorakenteeltaan matkailupainotteisissa kunnissa työttömyys sinnittelee edelleen korkealla tasolla ja korvaavien työpaikkojen

löytäminen on erittäin haasteellista. Näiden kuntien osalta olisi mahdollista saada nopeita työllisyysvaikutuksia koronaperusteisilla valtion tukemilla investointihankkeilla.

Matkailussa on tarpeita patikka-, latu- ja pyöräreittien rakentamiselle ja kunnostamiselle. Matkailun infran rakentaminen ja kunnostaminen loisivat edellytyksiä kestäväen kehityksen periaatteiden mukaiselle hyvinvointimatkailulle ja samalla mahdollistaisivat tuotekehityksen kotimaan matkailijoiden tarpeisiin.

Lisäksi kunnissa on välittömiä investointitarpeita liittyen päiväkoteihin ja kouluihin sekä asuntorakentamiseen. Matkailupaikkakunnilla asuntojen puuttuminen on jo ennen koronaa vaikeuttanut huomattavassa määrin osaavan työvoiman saatavuutta.

Pidemmällä tähtäimellä Lappi tarvitsee uusia asukkaita yritysten ja suurhankkeiden työvoimatarpeisiin. Investoinneilla olisi mahdollista turvata alueen elinvoimaa ja vetovoimaisuutta.

Muita tarpeita elvytyksen tueksi

Lapin matkailualan yritykset ovat lisäksi nostaneet esille seuraavia keinoja, joilla olisi mahdollista tukea matkailualaa kriisin yli:

- arvonlisäverokantojen alentaminen
- joustavuus Finnveran takauksiin ja lainojen järjestelyihin, lisäksi korot ja lyhennykset tulisi voida jäädättää huomioiden, että yritysten rahoituksen saanti on selkeästi vaikeutunut
- yrityksille maksettavat suora kustannustuki
- veroalennukset
- lomautusten ja irtisanomisten joustavuus
- terveysviranomaisten resurssien vahvistaminen testausten järjestämiseksi
- myynti- ja markkinointituet

Lisäksi Lapin alueen matkailuyrittäjät esittävät hiihtolomien laajempaa porrastamista keväällä 2021.

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty viraston sähköisessä asianhallintajärjestelmässä. Asian on esitellyt Palvelujohtaja Tero Hyttinen ja ratkaissut Johtaja Marja Perälä.

Liitteet

Diaesitys

Jakelu

Tiedoksi

Jaakko Ylinampa
Timo Jokelainen

Lausunto
Hyväksytty

7 (7)

LAPELY/4571/2020

13.10.2020

Tiina Keränen
Tero Hyttinen

Tämä asiakirja LAPELY/4571/2020 on hyväksytty sähköisesti / Detta dokument LAPELY/4571/2020 har godkänts elektroniskt

Hyväksyjä Perälä Marja 13.10.2020 10:35

Esittelijä Hyttinen Tero 13.10.2020 10:15